

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ارائه دهنده: ملیحه مسعودی

عنوان

ارزیابی انتقادی تاثیر فلسفه روشنگری، ایمانوئل کانت
بر نظام حقوق عمومی مدرن در ایران

چکیده

- کانت بزرگ ترین فیلسوف قرن هیجدهم غرب است که در بین تبیین های مرسوم از مبانی روشنگری مدرن برجسته ترین تبیین را ارائه می کند و نظر او در باب بنیاد روشنگری، جریان فکری غرب را دگرگون می کند. از طرف دیگر او در باب مبانی مدرنیته، سعی می کند که به شکلی منظومه ای و هماهنگ بنیاد های تفکر جدید را در نسبتی بی بدیل با یکدیگر روشن نماید. ویژگی دیگر فلسفه کانت برای انتخاب در این تحقیق این است که در فلسفه کانت تمامی مفاهیم پایه مدرن را می توان یافت و نسبت آن ها را با لحاظ عقلانیت روشنگری مورد ارزیابی قرار داد و لذا پارادایم فکری مستقل حاکم بر نظام حقوق عمومی مدرن در این اندیشه خود را منعکس می نماید.
- منظور ما از نظام حقوق عمومی مدرن، منظومه تمامی ابعاد نظری و ساختاری است که در شکل گیری و توسعه حقوق عمومی مدرن در ایران در تاریخ معاصر تحقق یافته است.
- نظام حقوق عمومی مدرن در ایران ابعاد نظری و ساختاری متعددی دارد اما آنچه در این تحقیق بر آن تمرکز گردیده است عناصری اصلی است که در استخوان بندی نظام حقوق عمومی نقش تعیین کننده ای دارد و در لایه های بنیادین و کاربردی و ساختاری حقوق عمومی حضور دارند.
- عناصر نظام حقوق عمومی مدرن که در این تحقیق مورد ملاحظه بوده اند عبارتند از : آزادی، حاکمیت قانون، حقوق ملت و سکولاریزم. بنابراین به شکل عینی و ملموس عناصر گفته شده شاخص های نشان دادن تاثیرپذیری نظام حقوق عمومی ایران از اندیشه ی روشنگری خواهند بود.
- منظور از ارزیابی انتقادی نقد فلسفه روشنگری کانت نیست بلکه منظور اولاً نقد شکل گیری نظام حقوق عمومی مدرن مبتنی بر اندیشه روشنگری کانتی در تاریخ معاصر در نسبت آن با سنت اسلامی است و ثانیاً ارزیابی انتقادی امکان فلسفی ابتدای حقوق عمومی در یک فرهنگ اسلامی بر مبانی فلسفی روشنگری کانت است.
- بنا بر آنچه گفته شد هدف ما در واقع نقد و تحلیل امکان شکل گیری نظام حقوقی مطلوب فرهنگ ایرانی اسلامی بر پایه فلسفه روشنگری است و این ایده ی بسیاری از متفکرین حقوقی معاصر است . در واقع این ایده مقدمه ای است بر ضرورت توجه بیشتر به سنت های اسلامی در نظام سیاسی ، به گونه ای که عدم امکان استقرار نظام حقوق عمومی مبتنی بر اندیشه ی مدرن ، ضرورت التفات به اندیشه ی اسلامی و اتکای بر آن را بیش از پیش اثبات می نماید.

کانت بزرگترین فیلسوف روشنگری

- به جریان تاریخی، فکری و فرهنگی قرن هجدهم میلادی که در اروپا شکل گرفت جنبش روشنگری گفته می شود.
- فیلسوفی که مولفه های روشنگری را از هر کس دیگر نظام وارتر عرضه کرد یک آلمانی بود: ایمانوئل کانت

عقل عملی و ما تقدم بودن قوانین آن

- عقل در نقش عملی خود سر و کارش با ایجاد تصمیمات و ترجیحات اخلاقی است بر حسب قانونی که ناشی از خود اوست.
- قوانین عقل عملی محض و ما تقدم اند یعنی کاملاً مستقل از هر نوع محرک تجربی حتی مستقل از سعادت خواهی.

خود مختاری اراده

- اراده انسان به عنوان موجود عاقل باید منشا قانونی دانسته شود که او به نحو عام الزام آوری می شناسد.

نسبت خود مختاری اراده و آزادی

- اگر بخواهیم ذاتی را خردمند و صاحب اراده در نظر آوریم اندیشه آزادی باید پیش گزاره شود.

آزادی: ذات عقل ، آزادی: ذات انسان

- ذات خود انگیختگی یعنی آزادی است. ذات انسان عقل است و ذات عقل آزادی است.

انسان غایت هستی

- بدلیل وجود انسان است که هستی جهان می تواند واجد معنی باشد.

مفهوم حق در فلسفه کانت

- حق مجموعه شرایطی است که به موجب آن گزینش یک نفر می‌تواند طبق قانون کلی آزادی با گزینش فرد دیگری متحد شود.

تأثیر فلسفه روشنگری کانت بر مبانی و ساختارهای نظام حقوق عمومی مدرن در ایران

- با تمرکز بر چهار مفهوم بنیادین سکولاریسم، آزادی، حکومت قانون و حقوق اساسی ملت و با اتکای به استنادات تاریخی نسبت و تأثیر ادعا شده را مورد تحلیل قرار داده ایم.

سکولاریسم

- سکولاریسم که یکی از عناصر عقلانی کانتی است یکی از عناصر فکری و ساختاری تحولات تاریخ حقوق معاصر ایران نیز می باشد.

آزادی

- آزادی مراد جریان روشنفکری، صبغهی مدرن و سکولار داشته و با رویکرد دینی بنیانا متفاوت است.

حاکمیت قانون

- رویکرد اومانستی و سکولاریستی به قانون زیربنای معرفتی معنای قانون در گفتمان روشنگری است اما معمولاً قانون بدون ملاحظه‌ی پارادایم معرفتی آن در ادبیات حقوق عمومی استفاده می‌شود.

حقوق اساسی ملت

- پرداختن به حقوق ملت با رویکرد اومانستی مدرن و متأثر از اندیشه روشنگری در رساله های بنیان گذاران حقوق عمومی مدرن در ایران به چشم می خورد.

نتیجه گیری

- براساس استنادات مکرری که ارائه شد، صرف نظر از توجیه منطقی، شکل گیری حقوق عمومی ایران که با فعالیت‌های فکری و نوشتاری جریان روشنفکری، برخی تحولات ساختاری و همچنین شکل گیری قوانین همراه بوده است، بدون تردید تحت تاثیر روشنگری مدرن و مبانی فکری آن است، که با توجه به توضیحات مقدماتی پایان نامه می توان ادعا کرد که نظام حقوق عمومی مدرن متأثر از روشنگری کانتی است.

نتیجه گیری

- به لحاظ منطقی رهبران جریان روشنفکری که مدیریت مدرنیزاسیون و شکل گیری حقوق عمومی مدرن به دست آنها محقق شده است، هیچ گاه به طور جدی از امکان شکل گیری حقوق عمومی مدرن با مبانی روشنگری در فرهنگ اسلامی پرسش نکردند و در این رابطه تامل جدی نداشتند، بلکه آن را ممکن فرض نمودند و بیش تر در حوزه های عملی سعی کردند تا از هر طریق ممکن به مقصود خود نائل گردند و به همین دلیل نیز شاهد برخوردهای سیاسی و ایدئولوژیک بوسیله ی آنها هستیم.

نتیجه گیری

- اگر بخواهیم در باب امکان شکل‌گیری نظام حقوق عمومی مدرن با مبانی روشنگری کانتی و فهم مدرن از حق، قانون و آزادی با توجه به توضیحاتی که در باب منظومه‌ی فکری کانتی ارائه گردید، سخن بگوئیم، به نظر می‌رسد که چنین نظامی با فرض حفظ مبانی اسلامی، از نظر فلسفی ممتنع خواهد بود.

نتیجه گیری

- شکل گیری حقوق عمومی مدرن، هم در ابعاد فکری و هم در ابعاد ساختاری، در لایه‌های متعدد خود با چالش امتناع فلسفی ذکر شده مواجه است و بدین دلیل جریان روشنفکری در طی دو قرن اخیر در پیشبرد هدف مقصود خود، مدام با شکست مواجه می‌گردد.

نتیجه گیری

- شکل گیری هر نظام سیاسی و ساختار حقوق عمومی در فرهنگ اسلامی ایران، بدون ملاحظه‌ی سنت اسلامی به شکلی عمیق و جدی به شکست خواهد انجامید و لذا امکان فلسفی شکل گیری یک نظام حقوق عمومی مطلوب بدون تردید در نسبت با سنت اسلامی قابل پذیرش است.

نتیجه گیری

- در نظر گرفتن سنت اسلامی (فقه و حکمت اسلامی) و ملاحظه‌ی آن در نظام سازی حقوق عمومی باید در تمامی ابعاد و لایه‌های آن مورد توجه باشد، و الا طرح مجدد نظام حقوق عمومی با لحاظ مبانی فکری مدرن و ارائه‌ی سازگاری ظاهری با ادبیات اسلامی مطلقاً به شکست منجر خواهد شد. نیاز است که در این راستا فقه و حکمت اسلامی در زیرساخت‌های نظام حقوق عمومی جایگاه حقیقی خود را پیدا کنند و تجربه‌ی مشروطه منطبق با این نگاه عمیق نبوده است.

نتیجه گیری

- ابتدای نظام حقوق عمومی مطلوب اسلامی بر فلسفه‌ی روشنگری کانتی با توجه به تعارضات مبنایی دو دستگاہ فکری اسلامی و مدرن، به لحاظ فلسفی ممتنع می نماید.

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته

صلوات